«Ερωτόκριτος και Αρετούσα» του Νίκου Μαμαγκάκη

Του Φοίβου Ανωγειανάκη

Είχαμε χρόνια να διαβάσουμε τόσο λαθεμένες, ακατάληπτες και αλληλοσυγκρουόμενες παρατηρήσεις όπως αυτές στο πρόγραμμα του έργου «Ερωτόκριτος και Αρετούσα» του Νίκου Μαμαγκάκη, που παρακολουθήσαμε πριν λίγες μέρες. Κρητικός όμως όπως είναι ο συνθέτης, περιμέναμε ότι θα ξαναδιάβαζε — προσεκτικά όμως — το κείμενο πριν γράψει όσα με τόση απερισκεψία έγραψε.

Ο **Ερωτόκριτος,** φθέγγεται ο κ. Μ. «είναι ένα έπος» και σαν να μην έφτανε αυτός ο αφορισμός, προχώρησε λέγοντας: «και μάλιστα το εθνικό έπος του Νεοέλληνα». Αν είχε ρίξει έστω και μια επιπόλαιη ματιά στις Ιστορίες της Νεοελληνικής λογοτεχνίας θα έβλεπε ότι ο Ερωτόκριτος είναι ένα **αφηγηματικό ποίημα, ένα έμμετρο μυθιστόρημα** (Δημαράς, Λ. Πολίτης, Βίττι).

«Το μέγα πρόβλημα», συνεχίζει ο κ. Μ., «είναι η ύπαρξη του «κλασικού» μοτίβου που έχει περάσει **σαν** λαϊκό άκουσμα, **σχεδόν** αναπόσπαστα δεμένο με το έργο». Κι ακόμα ότι «το μουσικό αυτό θέμα, που απορρέει από τη συνεχή επανάληψη του 15σύλλαβου **«με λανθασμένο μάλιστα τονισμό»** (υπογράμμιση δική μας). Όχι κ. Μ., το μοτίβο αυτό δεν έχει περάσει **σαν** λαϊκό άκουσμα. **Είναι** λαϊκό άκουσμα, δημοτική μελωφία. Και δεν είναι **σχεδόν** αναπόσπαστα, αλλά **αναπόσπαστα** δεμένο με το έργο. Έτσι έζησε ο «Ερωτόκριτος» τρεις ολόκληρους αιώνες, **τραγουδισμένος πάντα** από το λαό. Κι αυτό, το τραγούδημά του, είναι ένα από τα βασικά στοιχεία που βοήθησε τον απλό άνθρωπο να κρατήσει ζωντανά στη μνήμη του «τα κάμαν και τα φέρα» του Ρωτόκριτου και της Αρετούσας. Όσο τώρα για το «λανθασμένο τονισμό», του στίχου, μόνο παχυλή άγνοια και μαζί κούφος οίηση μπορούν να υπαγορεύσουν τέτοια βλασφημία για τον «αψεγάδιαστα δουλεμένο 15σύλλαβο του Ρωτόκριτου» (Δημαράς). Αν είχε ακούσει ο κ. Μ. τραγουδισμένους στίχους του Ρωτόκριτου από απλούς, λαϊκούς τύπους της υπαίθρου (και όχι βέβαια από μαθητές σχολείων των πόλων ή μέλη φολκλορικών συλλόγων) δεν θα τολμούσε να γράψει για λαθεμένο τονισμό και ν' αποκαλέσει το μελωδικό μοτίβο του Ρωτόκριτου: **αυτό το αντιμουσικό μοντέλο «φάντασμα».** Αντιμουσικές είναι οι «άπειρες παραλλαγές» του συνθέτη πάνω στο γνωστό λαϊκό μοτίβο του έργου, που θα μπορούσαν να είναι αυτές που ακούσαμε ή άλλες τόσες ή ακόμα και οι μισές. Και τι σημασία έχει το ότι το «νέο έργο περιλαμβάνει περισσότερα από 55 μουσικά μέρη»; Αντίθετα, απ' όλες αυτές τις παραλλαγές, ούτε μια δεν μπόρεσε έστω και απλώς να πλησιάσει την τελιότητα, την ομορφιά, το μεγαλείο του γνήσιου λαϊκού μοτίβου, τόσο σφιχτά δεμένου με το στίχο του Κορνάρου. Όλες οι παραλλαγές του Μ. έδιναν τη θλιβερή εντύπωση του μασκαρέματος. Πολλές φορές είχαμε την εικόνα του βιασμού του πρωτότυπου λαϊκού μοτίβου. Άλλες πάλι παραλλαγές ήσαν κυριολεκτικά κωμικές. Ο συνθέτης μας έδωσε το μέτρο να δούμε πως ένα λαϊκό μοτίβο δουλεμένο στο «στόμα» του λαού τόσους αιώνες, σ' όλες τις παραμέτρους του (προσωδία, ρυθμική, διαστημική αλληλουχία), μπορεί να παραμορφωθεί από τις καθαρά εγκεφαλικές οιεργασίες της σύγχρονης τέχνης. Καμιά από τις παραλλαγές του συνθέτη δεν μας έπεισε ότι γράφτηκε από εσωτερική ανάγκη. Όλες θύμιζαν χαρτί, μολύβι και υπολογισμό. Όλες άλλωστε αυτές οι «τεχνικές» έπαψαν να είναι στη «μόδα». Κι αυτό το ξέρει καλά ο κ. Μ., που κλείνει το εισαγωγικό του σημείωμα με τη φράση: «Οι κύριες παράμετροι του έργου (ρυθμική, μελωδική... κ.λπ.) δουλεύτηκαν σαν αυτοσκοπός, δηλ. η καθεμιά απ' αυτές ξεχωριστά. Πρώτα ρυθμοποιήθηκε το κείμενο, μετά μελοποιήθηκε,... κ.λπ.».

Τι να σημαίνει πάλι αυτό και προπαντός ποιον μπορεί να ενδιαφέρει μια τέτοια δήλωση; Τον καημένο τον ακροατή - θεατή τον απασχολεί το αποτέλεσμα και με κανέναν τρόπο η διαδικασία της γραφής του έργου.

Για τους φορείς του έργου μόνον έπαινοι αξίζουν για τις ειλικρινείς προσπάθειες και τον κόπο που κατέλαβαν (Ρωμαϊκή Αγορά, 21.8.85).